

היום נלמד בעזרת ה':

עבודה זרה דף יח

[מכאן ע"פ ביאור חברותא]

הגמרא מבארת למה נגזר עליו כן בדין שמים.

עליו לשריפה: על שהיה הוגה את השם [שם השם] באותיותיו דורשו בארבעים

ושתיים אותיות, ועושה בו מה שהוא חפץ. לכן נגזרה עליו שריפה בדין שמים.

ומקשינן: והיכי עביד הכי? כיצד עשה כן, והרי אסור לעשות כך?

והא תנן שנינו במשנתינו: אלו הם שאין להם חלק לעולם הבא: האומר "אין תורה

מן השמים". וכן האומר "אין תחיית המתים מן התורה", כלומר, הוא מודה באמונת

תחיית המתים, אלא שכופר בדרשות שדרשו חכמים והוכיחו על כך מן הכתובים.

אבא שאול אומר: אף ההוגה את השם באותיותיו.

הרי שאסור לעשות כן!

ומתרצינן: **להתלמד עבד.** עשה כן במטרה של לימוד, ובאופן זה – מותר. ובכל זאת

נענש, מפני שלפי גודל מדרגתו, נחשב לחטא שהיה לו לחוש לכבוד שמים. והקב"ה

מדקדק עם צדיקיו כחוט השערה.

כדתניא: הגמרא מביאה ברייתא שנאמר בה שבאופן זה מותר, והברייתא ההיא

נשנתה לגבי הלאו של חוקות הגוים וכישוף.

נאמר בתורה [דברים יח] "**לא תלמד לעשות** כתועבות הגוים ההם". ודרשינן

"לעשות"

– **אבל אתה למד להבין ולהורות** את בניכם להימנע מכך, או כדי לבדוק נביא שקר

ומכשף.

וכמו כן סבר רבי חנינא בן תרדיון, שמותר להגות את השם כדי להבין ולהורות.

ומקשינן: **אלא** אם כן, שעשה בהיתר – **מאי טעמא אינש?** למה נענש?

ומתרצינן: **משום הוגה את השם בפרהסיא** הוה.

שנינו: **ועל אשתו** נגזר הגזירה מן השמים להריגה, משום **דלא מיחתה ביה.**

מכאן אמרו חכמים: כל מי שיש בידו **למחות ואינו מוחה** – **נענש עליו.**

ונגזר על בתו לישב בקובה של זונות.

דאמר רבי יוחנן: פעם אחת היתה בתו מהלכת לפני גדולי רומי. אמרו "כמה נאות פסיעותיה של ריבה נערה זו". וכששמעה שמשבחים אותה, מיד דקדקה בפסיעותיה לפסוע פסיעות נאות. ואין זה מדרכי בנות ישראל, בנות מלכים, כמו שנאמר [תהלים מה] "כל כבודה בת מלך – פנימה".

והיינו וזה מתאים עם מה דאמר ריש לקיש: מאי פירוש דכתיב [תהלים מט] "עון עקבי יסובני". ודרשין, עוונות שאדם דש בעקביו בעולם הזה, דורך ברגליו, כגון דקדוק פסיעות של בת רבי חנינא בן תרדיון מסבבין לו ליום הדין. [פירוש אחר: דש בעקביו: אדם דורסן ברגליו, כלומר, שאינן חשובין בעיניו לעבירה].

וממשיכה הגמרא לספר: בשעה שיצאו שלשתן זה לשריפה וזו להריגה וזו לקובה של זונות, הצדיקו עליהם את הדין, לקבל עליהם גזירת שמים באהבה וברצון. הוא רבי חנינא בן תרדיון אמר מקרא זה [דברים לב] "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט". ואשתו אמרה סיום הפסוק "אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא". בתו אמרה [ירמיה לב] "גדול העצה ורב העלילה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו", והתכוונה לומר "על כל דרכיו", על דקדוק פסיעותיה.

כששמע רבי סיפור זה, אמר רבי: כמה גדולים צדיקים הללו שנזדמנו להן שלש מקראות של צדוק הדין – בשעת צדוק הדין!

והגמרא ממשיכה לספר על שריפת רבי חנינא בן תרדיון.

תנו רבנן: כשחלה רבי יוסי בן קסמא – הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקרו.

אמר לו רבי יוסי בן קסמא: חנינא אחי! אי אתה יודע שאומה זו הרומאים מן השמים המליכה? וההוכחה על כך היא: שהרי החריבה את ביתו של הקב"ה, ושרפה את היכלו והרגה את חסידיו, ואיבדה את טוביו – ועדיין היא קיימת – ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה נגד גזירת המלכות, ומקהיל קהילות ברבים, וספר תורה מונח לך בחיקך?!

אמר לו רבי חנינא: מן השמים ירחמו! אמר לו רבי יוסי בן קסמא: אני אומר לך דברים של טעם שאומה זו מן השמים המליכה – ואתה אומר לי: מן השמים ירחמו! תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש!

אמר לו רבי חנינא רבי! מה אני לחיי העולם הבא?

אמר לו רבי יוסי בן קסמא: כלום מעשה בא לידך? כלומר, ברצוני לשמוע איך היית נוהג.

אמר לו רבי חנינא בן תרדיון: **מעוֹת של פורים** שהנחתים לצורך סעודת פורים נתחלפו לי **במעוֹת של צדקה** – וחילקתים לעניים בחושבי שהם מעוֹת של צדקה, ולא נפרעתי לעצמי ממעוֹת של צדקה.

אמר לו רבי יוסי בן קיסמא: אם כן! הואיל ואתה ויתרת על ממונך, מעשה גדול הוא – הלואי שמחלקך לעולם הבא יהי חלקי עמך, ומגורלך יהי גורלי! ובדאי שאתה מזומן לעולם הבא.

אמרו סיפרו חכמים: לא היו לא עברו אפילו ימים מועטים – עד שנפטר רבי יוסי בן קיסמא. והלכו כל גדולי רומי לקברו, והספידוהו הספד גדול.

ובחזרתן של הרומאים מן ההספד, מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה, ומקהיל קהילות ברבים, וספר תורה מונח לו בחיקו.

הביאוהו אליהם, וכרכוהו בספר תורה, והקיפוהו בחבילי זמורות של גפנים, והציתו בהן בזמורות את האור אש. והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו כדי שלא תצא נשמתו מהרה!

אמרה לו בתו אבא! אראך בכך? כלומר, זו היא שכרה של תורה?!

אמר לה רבי חנינא בן תרדיון: אילמלי אני נשרפתי לבדי – היה הדבר קשה לי, עכשיו שאני נשרף וספר תורה עמי, מי שמבקש עלבונה של ספר תורה – הוא יבקש עלבוני!

אמרו לו תלמידיו רבי! מה אתה רואה?

אמר להן רבי חנינא: גילין נשרפין ואותיות פורחות!

אמרו לו תלמידיו: אף אתה פתח פיך, ותכנס בך האש. כדי שימות מהר, ולא יתיסר ביסורים.

אמר להן רבי חנינא: מוטב שיטלנה את נשמת – מי שנתנה, הקב"ה שנתן לי אותה, ואל יחבל הוא [אני] בעצמי! אמר לו קלצטונירי, הממונה מטעם הרומאים לשורפו:

רבי! אם אני מרבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לבך – האם אתה מביאי לחיי עולם הבא?

אמר לו רבי חנינא לממונה: הן!

אמר לו הממונה: השבע לי!

נשבע לו.

מיד הרבה בשלהבת. ונטל ספוגין של צמר מעל לבו. ויצאה נשמתו במהרה.

אף הוא הממונה, קפץ ונפל לתוך האור. יצאה בת קול ואמרה: רבי חנינא בן תרדיון וקלצטונירי מזומנין הן לחיי העולם הבא!

כששמע רבי סיפור זה – בכה רבי, ואמר: יש קונה עולמו בשעה אחת כגון הממונה. ויש קונה עולמו בכמה שנים!

והגמרא ממשיכה לספר מה אירע לבתו של רבי חנינא בן תרדיון.

ברוריא, דביתהו אשתו **דרבי מאיר, ברתיא** בתו **דרבי חנינא בן תרדיון הוואי**, היתה. **אמרה לו** ברוריה לרבי מאיר: **זילא בי מלתא**, זול הוא הדבר, כלומר, פחיתות כבוד היא לי, **דיתבא אחתאה**, שאחותי יושבת בקובה של זונות, וצריכים אנו לטכס עצה כיצד להוציאה משם.

שקל, לקח עמו רבי מאיר **תרקבא דדינרי**, שלשה קבים של דינרים, **ואזל** והלך לשם. **אמר** חשב לעצמו: **אי לא איתעביד בה איסורא**, אם לא נעשה בה עד עתה מעשה איסור של זנות, **מיתעביד ניסא**, יקרה נס ואוכל להצילה. אבל **אי כבר עבדא איסורא – לא איתעביד לה ניסא**.

אזל, הלך רבי מאיר, **נקט נפשיה כחד פרשא**, התקין עצמו שיהיה נראה כפרש, ובא אל המקום שהיתה יושבת בה. **אמר לה** רבי מאיר: **השמיעני לי**, לזנות.

אמרה ליה בתו של רבי חנינא בן תרדיון: **דשתנא אנא!** דרך נשים לי.

אמר לה: מתרחנא מתרח! אמתין לך עד שיפסק.

אמרה לו: נפישין טובא, [ואיכא טובא הכא]. יש כאן הרבה זונות **דשפירין מינאי** יפות ממני, ולא כדאי לך להמתין.

אמר רבי מאיר לעצמו: שמע מינה: לא עבדה איסורא!

כל דאתי, כל הבא אליה, **אמרה ליה הכי**. אמרה לו דברים אלו.

אזל הלך רבי מאיר **לגבי שומר דידה**, ששמר עליה.

אמר ליה לשומר: **הבה ניהלה**, הבא אותה אלי.

אמר ליה השומר: **מיסתפינא ממלכותא**, אני מפחד מהמלכות!

אמר ליה רבי מאיר: **שקול קח תרקבא דדינרא, פלגא חציים פלח** שחד את השלטון בכל עת שיעליל עליך, **ופלגא להוי לך**, חצי השני יישאר אצלך.

אמר ליה השומר: **וכי שלמי**, כשיגמרו הדינרין, **מאי איעביד**, ממה אשחד את השלטון?

אמר ליה רבי מאיר: כשתקלע למצב זה, **אימא** אמור: **אלהא דמאיר, ענני! ומתצלת,** ותנצל.

אמר ליה השומר: ומי יימר דהכי איכא? מי אומר לי שהאמת אתך, שאם אומר תפלה זו, אנצל?

אמר ליה רבי מאיר: השתא חזית, עתה אראה לך!
הוו היו שם הנהו כלבי דהוו קא אכלי אינשי כלבים אוכלי אדם, שקל קלא, רבי מאיר לקח רגב עפר שדא בהו וזרק בהם כדי להרגיזם. הוו קאתו למיכליה כשבאו לאוכלו - **אמר רבי מאיר:** **אלהא דמאיר, ענני!** וניצול.

השומר נענה לרבי מאיר, שבקוה שיחרר אותה ויהבה ליה ונתן אותה לרבי מאיר.
לסוף - אשתמע מילתא בי מלכא, נודע הדבר בבית המלך, שהשומר שיחרר את בתו של רבי חנינא בן תרדיון. אתיוה הביאוהו את השומר, **אסקוה לזקיפה,** העלוהו לגרדום לתלותו. **אמר השומר:** **אלהא דמאיר, ענני! אחתוה** הורידוהו מן הגרדום, מפני שלא יכלו לתלותו.

אמרו ליה התלוינים לשומר: **מאי האי?** מהו לחש זה, ומה הסיבה שאין אנו מצליחים לתלות אותו?

אמר להו השומר: הכי הוה מעשה, כלומר, סיפר להם את מה שאירע לו עם רבי מאיר.

הרומאים רצו לתפוס את רבי מאיר. אתו, **חקקו לדמותיה דרבי מאיר** ציירו את דמותו **אפיתחיה דרומי** על שערי העיר רומי, **אמרי,** הכריזו: **כל דחזי לפרצופא הדין,** כל מי שרואהו לדמות זו - **לייתיה** יביאוהו לשלטון.

יומא חדא יום אחד, **חזיוהי** ראה אותו רומאי אחד, **רהט אבתריה,** רץ אחריו לתופסו. **רהט מקמיהו,** ברח רבי מאיר מפניהם. **על נכנס לבי זונות,** לבית הזונות, שבודאי לא יחפשו אותו במקום כזה.

איכא דאמרי יש מי שמסר שמועה זו כך:

נשולי עובדי כוכבים חזא, ראה גוים מבשלים תבשיל. **טמש בהא,** טבל אחת מאצבעותיו, **ומתק בהא,** מצץ את השניה.

איכא דאמרי: **אתא אליהו** הגיעו אליו **אדמי להו** והתחפש כזונה, כרכתיה המחבקת אותו.

אמרי הרומאים: חס ושלום! אי רבי מאיר הוה, אם זה שרדפנו אחריו הוא רבי מאיר, **לא הוה עביד הכי,** לא היה עושה כן, ליכנס לבית הזנות או לאכול בשולי עכו"ם או להתחבק עם זונה. ועזבוהו.

וכיון שרבי מאיר לא רצה להסתמך על נסים – **קם ערק,** ברח לו מארץ ישראל. **אתא** הגיע **לבבל** ושם האיר אור תורתו.

איכא דאמרי, מהאי מעשה. זו היא הסיבה שברח לבבל.

ואיכא דאמרי, ברח לבבל מפני **מעשה דאשתו ברוריא** [כמבואר ברש"י].

שינוי במשנה על איצטדאות של גויים. הגמרא דנה אם מותר ללכת לשם.

תנו רבנן: ישראל **ההולך לאיצטדינין,** מקום מלחמות שוורים, **ולכרקום,** מצור שעשו הרומאים על עיר שכבשוה, ועשו שם שחוק וליצנות, והשתמשו באכזריות עם בני העיר הכבושה, **וראה שם את הנחשים מכשפים ואת החברין** לוחשי נחשים, וכל מיני ליצנים: **בוקיין ומוקיין ומוליון ולוליון בלורין סלגורין – הרי זה מושב לצים. ועליהם** על מי שהולכים לשם – **הכתוב אומר** [תהלים מ] **"אשרי האיש... ובמושב לצים לא ישב, כי אם בתורת ה' חפצו".**

ומכך שהכתוב מסמך את אושרו של מי שלא ישב במושב לצים למי שחפצו בתורת ה', **הא למדת,** יש ללמוד, **שדברים הללו מביאין את האדם לידי ביטול תורה. ורמינהו,** הגמרא מביאה ברייתא אחרת הסותרת, שמשמע ממנה שמותר לילך למקומות אלו:

דתניא, **[הולכים] לאיצטדינין – מותר ללכת. מפני שצווח** כשרואה שיגיוחו שם את ישראל הרי הוא צועק ומתחנן להם, **ומציל** אותו.

ולכרקום מותר לילך, **מפני ישוב המדינה,** מבקש מהרשעים שיצילו את הישראלים הכבושים בעיר מצור מהתעללות אכזרית. **ובלבד שלא יתחשב עמהם** שלא ישתתף עם הכובשים בעשיית המצור, **ואם נתחשב עמהם** אם חייב להשתתף עמהם, **אסור.** ומקשינן: **קשיא איצטדינין ואיצטדינין.** ברייתא אחת אוסרת איצטדינין והשניה מתירה?

קשיא כרקום אכרקום.

בשלמא כרקום אכרקום לא קשיא, ובקל אפשר לתרצם:

כאן, הברייתא האוסרת, מדברת **במתחשב עמהן,** לכן אסור.

וכאן, הברייתא המתירה, מדברת **בשאינ מתחשב עמהן.**

אלא הסתירה של איצטדינין ואיצטדינין, קשיא.

ומתרצינן: **תנאי היא**. אין כאן סתירה, כי הם שתי דעות של שני תנאים. **דתניא**, הגמרא מביאה ברייתא שלישית שבה נחלקו תנאים בדין הליכה לאיצטדינן: תנא קמא אומר: **אין הולכין לאיצטדינן מפני מושב לצים** [גירסת הב"ח: **מפני שהן שופכי דמים**]. **ורבי נתן - מתיר, מפני שני דברים. אחד, מפני שצווח ומציל כנ"ל.** ועוד טעם אחד, **מפני שאפילו אם לא יוכל להציל, על כל פנים מעיד עדות אשה להשיאה**, שלא תישאר אשתו עגונה כל ימיה.

ומיושבת סתירת הברייתות.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה.

תנו רבנן: אין הולכין לטרטיאות ולקרקסאות [בתי ליצנות שהיו שייכים לאלילים] **מפני שמזבלין שם זיבול לעבודת כוכבים**, מתאספין ומתחברין לסדר צרכי אלילים ומנדרין לה, אלו הם **דברי רבי מאיר**.

וחכמים אומרים: מקום שמזבלין, אסור מפני חשד, שהלך לשם לזבל לעבודת כוכבים, ואילו מקום שאין מזבלין שם - אסור מפני מושב לצים.

והנה, רבי מאיר אסר בכל המקומות, כי סובר שכולם בחזקת מזבלין לאלילים, וגם חכמים אסורים בכל המקומות, ואם כן, מקשה הגמרא:

מאי בינייהו? מה החילוק ביניהם, ובאיזה דין נחלקו?

ומתרצינן: **אמר רב חנינא מסורא: הנפקא מינה היא: מי שעבר על דברי חכמים, והלך לשם ונשא ונתן עמהן, איכא בינייהו יש חילוק דין ביניהם -**

לרבי מאיר: המעות שקיבל הישראל מסחורתו שמכר להם - אסורים. כי הם ודאי מזבלין, ויש על המעות חשש שהם של "דמי עבודת כוכבים".

ואילו לדעת חכמים, יש כאן רק איסור משום חשד או משום ליצנות, לכן המעות שבידו מותרים. והגמרא מביאה מאמרי חכמים כגנות הליצנות.

דרש רבי שמעון בן פזי: מאי, מה הוא הביאור בהא דכתיב "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, ובדרך חטאים לא עמד, ובמושב לצים לא ישב".

ולכאורה קשה: **וכי מאחר שלא הלך - היכן איך עמד? ומאחר שלא עמד - היכן ישב? ומאחר שלא ישב - היכן לץ התלוצץ?**

ומתרצינן: **אלא, בא הכתוב לומר לך, שאם הלך בהעברה בעלמא - סופו לעמוד ולהתעכב ביניהם מעט, ואם עמד - סופו לישב, ואם ישב סופו ללוץ.**

ואם לץ עליו הכתוב אומר [משלי ט] "אם חכמת - חכמת לך, ולצת - לבדך תשא". לכן, אשרי מי שלא הלך, אפילו בדרך עראי, שמא יגיע לידי כך.

אמר רבי אליעזר: כל המתלוצץ - יסורין באין עליו. שנאמר [ישעיה כח] "ועתה אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם, כי כלה ונחרצה שמעתי מאת ה' אלהים צבאות על כל הארץ". ודרשין "מוסריכם" מלשון יסורים, כי גזירה זו כלה ונחרצה מאת ה'.

אמר להו רבא לרבנן לתלמידיו: במטותא, בבקשה מכם, בעינא מינייכו, אבקש מכם דלא תתלוצצו, דלא ליתי עלייכו, שלא יבואו עליכן יסורין.

אמר רב קטינא: כל המתלוצץ, מזונותיו מתמעטין. שנאמר [הושע ז] "משך ידו את לוצצים". ודרשין ש"ידו" היא יד הקב"ה, המלאה הפתוחה והגדושה לזון את הכל, והוא - כביכול מושכה מן המתלוצצים.

אמר רבי שמעון בן לקיש: כל המתלוצץ - נופל בגיהנם. שנאמר [משלי כא] "זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון". ודרשין "עברה" מלשון גיהנם.

ואין פירוש "עברה" אלא גיהנם, שנאמר [צפניה א] "יום עברה היום ההוא". הוא יום הדין, שהרשעים נידונין לגיהנם. ובמקרא זה, "זד יהיר לץ שמו", נאמרו גם ליצנות וגם יהירות והיא "גאוה". ולכן -

אמר רבי אושעיא: כל המתייר - נופל בגיהנם, שנאמר "זד יהיר, לץ שמו. עושה בעברת זדון".

ואין "עברה" אלא גיהנם, שנאמר "יום עברה היום ההוא".

אמר רבי תנחום בן חנילאי: כל המתלוצץ - גורם כלייה לעולם. שנאמר "ועתה אל תתלוצצו, פן יחזקו מוסריכם. כי כלה ונחרצה שמעתי".

אמר רבי אליעזר: קשה היא הליצנות, שתחילתה יסורין וסופה כלייה.

ועתה הגמרא מביאה הרבה דרשות ופירושים על פרק ראשון של ספר תהלים.

דרש רבי שמעון בן פזי: מאי, מהו הביאור בהא דכתיב "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים"? - זה שלא הלך לטרטיות ולקרקסאות של עובדי כוכבים.

"ובדרך חטאים לא עמד" - זה שלא עמד בקנגיון ציד חיות על ידי כלבים לשם שחוק.

"ובמושב לצים לא ישב" - זה שלא ישב בתחבולות, מיני משחקים.

שמא יאמר אדם: הואיל ולא הלכתי לטרטיות ולקרקסאות, ולא עמדתי בקנגיון - אלך ואתגרה בשינה!

תלמוד לומר "ובתורתו יהגה יומם ולילה".

[עד כאן ע"פ ביאור חברותא]